

Giovanni Temini'nin İstanbul manzarası hakkında

(Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts
Band 57/4 1942 Sahife: 122)

Yazan: Prof. Alfons Maria Schneider

Tercüme eden: Münire Ç.

Viyana Devlet Müzesindeki harita koleksiyonunda 4 bakıra hâkşedilmiş tabakalar üzerinde 2.02 metre uzunluğunda olup 0,27 irtifaında bulunan İstanbul'a ait bir manzara mevcuttur. Dördüncü tabakanın kenarında hakâkin ismi okunur. G i o v a n n i T e - m i n i I n t a g l i a t o r i n V e n e t i a a S . S a l - v a t o r a l l ' I n s e g n a d e l l a N a v e 1 6 4 2 .

Temininin eserleri arasında zikr edilmediği için bu manzaranın meçhul olduğu anlaşılıyor. Şehir Beyoğlu tarafından gözükmekte olup Melchior Lorichs'in intahab ettiği noktadan başlamıştır. İsmi geçen eserden maada de Bruyn ve Baron Gudenus'un panoramalarının aslını gördüm, daha az müşkülata mâruz kalındığı için burada elseriya anadolu kıyısından görünen manzaralar tercih edilmekte idi.

Belki Temini'nin bizzat İstanbul'da bulunmadığı tabiidir: fakat aşağıda görüleceği gibi kendisi daha ziyade ^{ve} nasılsa eline geçirebildiği eski bir örnekten müstefid olmuştur. Hiç bir şey söylemediğinden aslını yapan resamın ismini elde edemedim, belki ~~temini~~ ^{kendisi} bile bu zatın ismine vakıf değildi.

Pafta 1 (Resim 1)

Sol köşede Üsküdarı görüyoruz. Divarla çevrilmiş bir servi bahçesinin içindeki binalarla kule, şehrin kenarında kâin Sultan saraylarından biri olduğu tahmin edilmektedir; sağa doğru kız kulesi ile loco ove stanno i Turchi a far la guardia per li passageri kelimelerini görüyoruz. Arka kısımda üç ada mevcuttur: İlk olarak Isola del Lapi, S. Maria, Isola del Principe, Isola del Papa ile en nihayette Isola Ruffa adasını fark etmekteyiz. Bunların ikisi katıyyetle tayin edilememiştir. Isola St. Maria Heybeli adası, Isola Principe Büyükaada, diğerleri ~~ve~~ anlaşılammamıştır. Isola del Lapi'nin Kınalı adası olduğu tahmin edilmekle beraber aynı zamanda Burgaz adasınının olabilemesi muhtemeldir. Isola del Papa eski seyyahlara nazaran Büyükaadadır. Isola Ruffa Kızıl adaların en

büyüğü olduğundan türkçe ismide Kızıl adası olarak gösterilmiştir. Denizde yelkenliler vardır, hatta dalgaların arasından bir yunus balığı başı görünmektedir.

Timsalî olan bu pafta bir Roma İmparatoruna ait başla müzeyyendir, kenarındaki yazı C o n s t a n t i n u s ismini göstermektedir. Altında: Annotatione de luochi principali espressi in questo dissegno con le loro interpretationi:A: Arsende delle Nave B.luoco per il quale l'Imperator turco dal Seraglio entra in nave volendo andar per mare...ve ilâh. Bu işaretlerin kısmı âzamı mezkûr manzaranın üzerindedir, isimler değişik olup "Pascha" lakabı fransızca imhâ ile yazılmıştır.

Şehir resmini tetkik ederken ~~ettirilen~~ Saray Burnunda Porta İsola kelimesine tesadüf etmekteyiz. Burası Topkapı Sarayıdır. Bunu müteakib sahilde A. rûmuzile işaret edilüp Lorichs'in vucuda getirdiği manzara-dada kenarında yazıları bulunmayan iskeleler mevcuttur. (Lavha 3) .B.işaretile Lorichs'de olduğu gibi umûmiyetlede gösterilen yalı köşkü kâd edilmiştir. Sarayın bahşesi ağaçlarla doludur; saray Lorichs'de gösterildiği gibidir. Bilâhire orta kapının iki kulesi ile yuvarlak bir bina nazarı dikkatî celb ediyor, oda İren kilisesidir. Bahşenin alt kısmındaki polygon bina Lorichs'de doğru gösterilen Çinili köşkün tasviri olağ gerekdir. Ayasofya kilisesi Tempio di S.Sofia al presente muhtasar olarak tasvir edilmiştir. Burada üç minare görünmektedir, ^{stuf} dördüncüsünü ön safdaki kapamakdadır. bu itibarla resmin 1574 senesinden sonra yani garb cebhesindeki minarelerin ilâve edildiği tarihte inşa edildiği anlaşılıyor. Lorichs'in resminde hilâlsiz görünüp murabaa şeklindeki bir kulenin (torre) Porta liona yani Bukoleon olduğu ihtimalini uyandırmakdadır. Kulenin alt kısmında hilâli havi yuvarlak bir bina mevcuttur, burası C.işaretine nazaran Heslaimi Paşa sarayını tasvir eder. Şayet Heslaimi İbrahim isminden iktibas edilmiş ise bu isim burada hatalıdır, zira meşhur olan İbrahim Paşa Sarayı Hippodrom'da Neslam sarayının mevkiinde bulunmakta idi. Mezkûr ismin belki vaktile R ü s t e m 'den alınarak mevzu bahis sarayın 1561 senesinde vefat eden Paşaya ait olduğu muhtemeldir. Evliya Çelebinin vezir sarayları fihristine istinaden sade bu civarda 1579 senesinde katil edilen Sokollu Mehmet Paşaya ait bir sarayın bulunduğu kayd edilmektedir. Alt kısımda Galata'nın cenubi kısmındaki burnu gösterilmiştir. Solda Seno del Mar Negro kelimeleri yazılı olup manâsı Boğaziçidir. Suyun üstündeki gemi bir türk harb gemidir.

Pafta II. (Resim 2)

Bu kısım çok bütüktür: Hakikatta Bayezit Camii, Eski Saray ve Süleymaniye Camileri mevkileri itibarile birbirleriyle hayli yakındırlar. Eski Sarayın arkasında bulunması lazım gelen Şehzade Camii ise Moschea Sultani Mehmet daha vazih görülebilmesi için Sarayın yanına vaz edilmiştir, Resamın tecrübesizliği ve kendisini bu şaşkınlıktan kurtarmak istediği bu sebeble anlaşılmalıdır. Yukarı kısımda solada Colonna Combusta yani Çenberli taşı görme/kdeyiz, bu sütun yanlışlıkla halezûni bir şeridle çevrilmiş ve C o l u m n i a h i s t o r i a t a olarak gösterilmiştir. Sağdaki 2 aded kubbe burada gözükmeyen E.ve D. işaretlerine ait olması muhtemeldir, zira 1996 senesinde vefat eden Sinan Paşanın kabri ve medresesi Divan yolundaki Bayezid Camii ile sütunun arasında kâindir. Mezkûr Cami bütün tafsilatile gösterilmiştir. Sağ tarafında s e r a g l i o d i P i a l l i B a s c i yani 1578 senesinde vefat eden Piale Paşa sarayıdır. Alt tarafında Lorichs'in manzarasındaki 9uncu lavhada Bayezid Caminin sol tarafında gösterilen bir kule vardır, 1548 senesinde hitama eren Şehzade Camii bu noktaya yanlış konmuştur. Fatih Sultan Mehmet 1543de vefat eden oğlunun hatırası için bu Camii inşa ettirmişdi. Süleymaniye Camii şimdiye kadar tasvir edilen binalardan daha hakiki ve daha itinali bir surette gösterilmiştir. K. rumuzunu surların başlangıcına vaz etmek icab eder, zira orada Yedi Kule mevkiini işareteden 7 aded kule mevcuttur. Bunun biraz sağında C o l o n n a I s t o r i a t a 'nın üst kısmını görüyoruz (Avrat Pazarındaki sütun) ve ilâh... Yedikule, Surlar, ve Avrat Pazarındaki mevkilerinin görünüşüne nazaran resamın Galata kulesinde bulunmuş olduğuna hüküm etmek icab eder. Bu noktai nazar Galatanın manzarasında teyid etmededir.

Lavha III. (Resim 3)

Yukarı kısmının sol tarafında Valens surlarının temadisine şahid oluyoruz. Nihayetinde yokuşlu bir erazinin üzerinde 2 kule ucu zuhur etmektedir. Paftaya nazaran bu mevkiin Tokludedede olduğu anlaşılmalıdır. Bu tekkenin Mevlevihane kapısı haricinde bulunan bir dervişler medresesi olup belkide 1551 senesinde inşa edilen Merkez efendi medresesidir. Sağında Mehmet veya Mahmut Paşaya ait bir saray mevcuttur. 1595 senesinde vefat eden Lala Mehmet Paşa, ve yahutta 1598 de vefat eden Cerrah Mehmet Paşalara ait bulunan bu saraylar tefrik edilememektedir. Evliya Çelebi ise burada sukût ediyor. Bu sarayları Fatihin Camileri takib eder, iki minaresi ve kendini ihate eden medreselerile hakikata oldukça uygun gösterilmiştir. Sağa doğru Topkapıda kâin 1551 senesinden sonra inşa edilerek yine isabetli bir surette gösterilen tek minareli Ahmet Paşa Camiini görüyoruz; Selimiyenin bulunmayışı şayanı hayrettir.

Mal'eseef N. rûmuzu altında Rum Patrikhanesi ile O. rûmuzu altındaki S.Jorj kilisesi görülememiştir. Yukarı kısımda solda Sultan Süleymanın 1558 senesinde kızı Mihrimah Sultan için inşa ettirdiği Edirne Kapısı Camini ve yanında Edirne Kapısı ile şehir divarını tanımakdayız. (Porta de Andirnopoli)

Gösterilen bu manzara Lorichs'inki ile ölçülmeyecek derecede isede aslına olan sedakatı, uygunluğu, eskiliği ve hatta gösterilen bazı binaların bulunmaması husûsu oldukça bir kıymeti haizdir. Resmin takriben 1600 senelerinde vucuda geldiği anlaşılıyor, zira işaret edilen binalardan 1596 de vefat eden Sinan Paşa türbesi en yenisidir. 1609 senesinde inşasına başlanılan Sultan **Ahmed** Camii burada zikr edilmeyor bununla beraber Sultanlata ait Camilerden maada Sultan Süleyman devrinde parlak mevkiler işgal etmiş olan paşa saraylarının adedleri pek büyüktür.

Giovanni Temini'nin İstanbul manzarası hakkında

(Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts
Band 57/4 1942 Sahife: 122)

Yazan: Prof. Alfons Maria Schneider

Tercüme eden: Münire Ç.

Viyana Devlet Müzesindeki harita koleksiyonunda 4 bakıra hâkşedilmiş tabakalar üzerinde 2.02 metre uzunluğunda olup 0,27 irtifaında bulunan İstanbulla ait bir manzara mevcuttur. Dördüncü tabakanın kenarında hakâkin ismi okunur. G i o v a n n i T e - m i n i I n t a g l i a t o r i n V e n e t i a a S . S a l - v a t o r a l l ' I n s e g n a d e l l a N a v e 1 6 4 2 .

Temininin eserleri arasında zikr edilmediği için bu manzaranın meçhul olduğu anlaşılıyor. Şehir Beyoğlu tarafından gözükmede olup Melchior Lorichs'in intahab ettiği noktadan başlanmıştır. İsmi geçen eserden maada de Bruyn ve Baron Gudenus'un panoramalarının aslını gördüm, daha az müşkülata mâruz kalındığı için burada elseriya anadolu kıyısından görünen manzaralar tercih edilmede idi.

Belki Temini'nin bizzat İstanbulda bulunmadığı tabiidir: fakat aşağıda görüleceği gibi kendisi daha ziyade ^{uc} nasılsa eline geçirebildiği eski bir örnekden müstefid olmuştur. Hiç bir şey söylemediğinden aslını yapan resamın ismini elde edemedim, belki ~~kendisi~~ ~~temini~~ bile bu zatın ismine vakıf değildi.

Pafta 1 (Resim 1)

Sol köşede Üsküdarı görüyoruz. Divarla çevrilmiş bir servi bahçesinin içindeki binalarla kule, şehrin kenarında kâin Sultan saraylarından biri olduğu tahmin edilmektedir; şağa doğru kız kulesi ile loco ove stanno i Turchi a far la guardia per li passageri kelimelerini görüyoruz. Arka kısımda üç ada mevcuttur: İlk olarak Isola del Lapi, S. Maria, Isola del Principe, Isola del Papa ile en nihayette Isola Rufa adasını fark etmekteyiz. Bunların ikisi katıyette tayin edilememiştir. Isola St. Maria Heybeli adası, Isola Principe Büyükada, diğerleri ~~uc~~ anlaşılammıştır. Isola del Lapi'nin Kınalı adası olduğu tahmin edilmekle beraber aynı zamanda Burgaz adasınınında olabilmesi muhtemeldir. Isola del Papa eski seyyahlara nazaran Büyükadadır. Isola Ruffa Kızıl adaların en

büyüğü olduğundan türkçe ismide Kızıl adası olarak gösterilmiştir. Benizde yelkenliler vardır, hatta dalgaların arasından bir yunus balığı başı görünmektedir.

Timsalî olan bu pafta bir Roma İmparatoruna ait başla müzeyyendir, kenarındaki yazı C o n s t a n t i n u s ismini göstermektedir. Altında: Annotatione de luochi principali espressi in questo dissegno con le loro interpretationi:A: Arsende delle Nave B.luoco per il quale l'Imperator turco dal Seraglio entra in nave volendo andar per mare....ve ilâh. Bu işaretlerin kısmı âzamî mezkûr manzaranın üzerindedir, isimler değişik olup "Pasça" lakabı fransızca imhâ ile yazılmıştır.

Şehir resmini tetkik ederken ~~ettiği~~ esnada Saray Burnunda Porta İsola kelimesine tesadüf etmekteyiz. Burası Topkapı Sarayıdır. Bunu müteakib sahilde A. rûmuzile işaret edilüp Lorichs'in vücuda getirdiği manzara-
dada kenarında yazıları bulunmayan iskeleler mevcuttur. (Lavha 3) .B.işaretilerile Lorichs'de olduğu gibi umûmiyetlede gösterilen yalı köşkü kâd edilmiştir. Sarayın bahşesi ağaçlarla doludur; saray Lorichs'de gösterildiği gibidir. Bilâhire orta kapının iki kulesi ile yuvarlak bir bina nazarı dikkatî celb ediyor, Oda İren kilisesidir. Bahçenin alt kısmındaki polygon bina Lorichs'de doğru gösterilen Çinili köşkün tasviri olmalıdır. Ayasofya kilisesi Tempio di S.Sofia al presente muhtasar olarak tasvir edilmiştir. Burada üç minare görünmektedir, ^{olup} dördüncüsünü ön safdaki kapamakdadır, bu itibarla resmin 1574 senesinden sonra yani garbî cephesindeki minarelerin ilâve edildiği tarihte inşa edildiği anlaşılıyor. Lorichs'in resminde hilâlsiz görünüp murabaa şeklindeki bir kulenin (torre) Porta liona yani Bukoleon olduğu ihtimalini uyandırmaktadır. Kulenin alt kısmında hilâli havi yuvarlak bir bina mevcuttur, Burası C.işaretine nazaran Heslaimi Paşa sarayını tasvir eder. Şayet Heslaimi İbrahim isminden iktibas edilmiş ise bu isim burada hatalıdır, zira meşhur olan İbrahim Paşa Sarayı Hippodrom'da Neslam sarayının mevkiinde bulunmakta idi. Mezkûr ismin belki vaktile R ü s t e m 'den alınarak mevzu bahis sarayın 1561 senesinde vefat eden Paşaya ait olduğu muhtemeldir. Evliya Çelebinin vezir sarayları fihristine istinaden sade bu civarda 1579 senesinde katil edilen Sokollu Mehmet Paşaya ait bir sarayın bulunduğu kayd edilmektedir. Alt kısımda Galata'nın cenubi kısmındaki burnu gösterilmiştir. Solda Seno del Mar Negro kelimeleri yazılı olup manâsı Boğaziçidir. Suyun üstündeki gemi bir türk harb gemidir.

Pafta II. (Resim 2)

Bu kısım çok büzüktür: Hakikatta Bayezit Camii, Eski Saray ve Süleymaniye Camileri mevkileri itibarile birbirleriyle hayli yakındırlar. Eski Sarayın arkasında bulunması lazım gelen Şehzade Camii ise Moschea Sultani Mehmet daha vazih görülebilmesi için Sarayın yanına vaz edilmiştir. Resamın tecrübesizliği ve kendisini bu şaşkınlıktan kurtarmak istediği bu sebeble anlaşılmalıdır. Yukarı kısımda solda Colonna Combusta yani Çenberli taşı görmedeyiz, bu sütun yanlışlıkla halezûni bir şeridle çevrilmiş ve Columnia historia ta olarak gösterilmiştir. Sağdaki 2 aded kubbe burada gözükmeyen E.ve D. işaretlerine ait olması muhtemeldir, zira 1596 senesinde vefat eden Sinan Paşanın kabri ve medresesi Divan yolundaki Bayezid Camii ile sütunun arasında kâindir. Mezkûr Cami bütün tafsilat ile gösterilmiştir. Sağ tarafında seraglio di Pia lli Basci yani 1578 senesinde vefat eden Piale Paşa sarayıdır. Alt tarafında Lorichs'in manzarasındaki 9uncu lavhada Bayezid Caminin sol tarafında gösterilen bir kule vardır, 1548 senesinde hitama eren Şehzade Camii bu noktaya yanlış konmuştur. Fatih Sultan Mehmet 1543de vefat eden oğlunun hatırası için bu Camii inşa ettirmişdi. Süleymaniye Camii şimdiye kadar tasvir edilen binalardan daha hakiki ve daha itinali bir surette gösterilmiştir. K. rumuzunu surların başlangıcına vaz etmek icab eder, zira orada Yedi Kule mevkiini işareteden 7 aded kule mevcuttur. Bunun biraz sağında Colonna I storia ta 'nın üst kısmını görüyoruz (Avrat Pazarındaki sütun) ve ilâh... Yedikule, Surlar, ve Avrat Pazarındaki mevkilerinin görünüşüne nazaran resamın Galata kulesinde bulunmuş olduğuna hüküm etmek icab eder. Bu noktai nazar Galatanın manzarasında teyid etmededir.

Lavha III. (Resim 3)

Yukarı kısmının sol tarafında Valens surlarının temadisine şahid oluyoruz. Nihayetinde yokuşlu bir erazinin üzerinde 2 kule ucu zuhur etmek dedir. Paftaya nazaran bu mevkiin Tokludedede olduğu anlaşılıyor. Bu tekkenin Mevlevihane kapısı haricinde bulunan bir dervişler medresesi olup belkide 1551 senesinde inşa edilen Merkez efendi medresesidir. Sağında Mehmet veya Mahmut Paşaya ait bir saray mevcuttur. 1595 senesinde vefat eden Lala Mehmet Paşa, ve yahutta 1598 de vefat eden Cerrah Mehmet Paşalara ait bulunan bu saraylar tefrik edilememektedir. Evliya Çelebi ise burada sukût ediyor. Bu sarayları Fatihin Camileri takib eder, iki minaresi ve kendini ihate eden medreseler ile hakikata oldukça uygun gösterilmiştir. Sağa doğru Topkapıda kâin 1551 senesinden sonra inşa edilerek yine isabetli bir surette gösterilen tek minareli Ahmet Paşa Camiini görüyoruz; Selimiyenin bulunmayışı şayanı hayrettir

Mal'eseef N. rümuzu altında Rum Patrikhanesi ile O. rümuzu altındaki S.Jorj kilisesi görülememiştir. Yukarı kısımda solda Sultan Süleymanın 1558 senesinde kızı Mihrimah Sultan için inşa ettirdiği Edirne Kapısı Camini ve yanında Edirne Kapısı ile şehir divarını tanımakdayız. (Porta de Andirnopoli)

Gösterilen bu manzara Lorichs'inki ile ölçülmeyecek derecede isede aslına olan sedakatı, uygunluğu, eskiliği ve hatta gösterilen bazı bin^aların bulunmaması hususu oldukça bir kıymeti haizdir. Resmin takriben 1600 senelerinde vucuda geldiği anlaşılıyor, zira işaret edilen binalardan 1596 de vefat eden Sinan Paşa türbesi en yenisidir. 1609 senesinde inşasına başlanılan Sultan **Ahmed** Camii burada zikr edilmeyor bununla beraber Sultanlata ait Camilerden maada Sultan Süleyman devrinde parlak mevkiler işgal etmiş olan paşa saraylarının adedleri pek büyüktür.

JDI.57,1942,22lf.in neşir ettiği Temininin İstanbul manzarası
1,
beni bir Fransız resamı tarafında yapılan aslının tetkikine teşvik
etti. Fakat aynı zamanda Reşit Saffet Bey bana Stockholm Arşivinde
bulunup 1616 senesinde Holandalı bir resam ve matbaacı olan
Pieter van der Kerre'nin bir kopyasını gönderdi, buda muhakkak Temi-
ni'nin vücuda getirdiği eserin bir numunesi idi.

Kerre'de Temini gibi İstanbulda bulunmuş ve tanımadığı bu
kimsenin yaptığı resminden ilk olarak istifade etmiştir. Serlevhalar
lâtince olup hâlis Türk yer isimleridir, adedleri itibarile Temininin
kinden ziyadedir. Bu zat elinden geldiği kadar serlevhaları İtalyan-
caya çevirmiş, ve okuyamadıklarını açık bırakmıştır. Kerre'nin yazı-
lış tarzından anlaşıldığına göre aslının serlevhaları Fransızca
olduğu anlaşılmaktadır.

I. Insula Lapinorum yani Cuz Koulazy (kız kulesi). İtalyan bunu
anlamamış ve Vassore tipinin serlevhasını buna ilâve etmiştir.
Aşağıda bu levhaya tekrar müracaat ettiğini göreceğiz. Aşağıda F.
rümuzu altında Medrezet yazısı mevcuttur. Galata divarının dahili
kısımında Platea copora veniens kelimeleri okunmaktadır.

II. Temini'de eksik olan F.harfını Bayezidin altında görüyoruz.
Esquy Sarayum (Temini: Seraglio vecchio). Arab Caminin alınlık kıs-
mında rozetle müzeyyen yuvarlak bir pencere mevcuttur. H. günümüzünü
Eski Sarayın garbî burnundaki kubbe binasının altında görüyoruz.

III. Yukarı kısımda Esqui Sultani Mahometis. Aşağı kısımdaki büyük
küleyi Azapkapıdaki köşe kulesi olarak tesbit etmişdim, halbuki
hakikatta D o m u s B a s s a e M a r i s olup Kapdan Paşa
sarayıdır. Aşağıdaki kögede Sepulturae kelimesi yazılıdır.

IV. Edirne kapısındaki "Sultan Soliman Moschea" binasının yerine
Kerre, gaib "Sultan Selimi" göstermektedir. Ben ise bu Camii Mihri-

mah Camii olarak tesbit ediyorum. Bunu Zalut Paschae Mesquita takib eder. P a l a t i n u m C o n s t a n t i n i serlevhası ile birlikde noksan gözükdüğü şayarı hayrettir, hasara uğradığını tahmin ediyorum. Resam Temini ise eksigi başka bir manzaraya istinaden tamamlamıştır. Resmin ortasında üst kısmının nisfında şu kelimeler nazarı dikkatı celb etmektedir: E R V E nihayetinde Turbet(Türbe=Eyüb) ve R. rümuzu altında: Balone baza capici(Balık pazar kapısı) yazıları vardır. Nazarı dikkatı celb eden kısımda Halici takib eden kapıların türkçe isimleridir. Burada: Chifut Capici(Çifut kapı) (Baleux baia capici) (Balıkpazar kapısı) Hirmiche Sqelesse capici(Yemiş isk. Kapısı) ve ilâh...yazıları vardır.

A.M.Schneider

Zeitschrift des Deutschen Arch. Instituts
1946 - Band 56/57.

1942

9465

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerle İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIST0600405